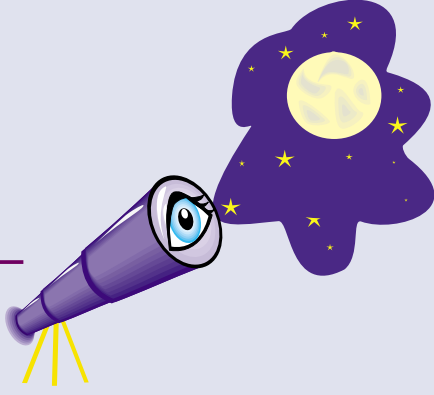

Gökyüzü

Alp Akoğlu

Messier Albümü

1700'lü yılların sonlarında, Charles Messier adlı bir Fransız gökbilimci 103 gök cisiminden oluşan bir albüm hazırladı. Messier bu gök cisimlerinin çoğunun ne olduğunu bilmedi de, onları kuyruklu yıldızlarla karıştırmamak için böyle bir çalışmaya girişti. 18. yüzyılda, kuyruklu yıldız avcılığı çok popüler olmuştu. O sıralar, gökbilim çevrelerinde tanınmanın en iyi yolu birkaç kuyruklu yıldızın keşfine imza atmaktı. (Bu aslında günümüzde de geçerli. Hele bir de keşfettiğiniz kuyruklu yıldız Jüpiter gibi bir gezegenle çarpışırsa!) Messier'nin albümüne aldığı gök cisimleri, kuyruklu yıldızlarla karışabilecek, o zamanların teleskoplarıyla kolay ayırt edilemeyecek derin gökyüzü cisimlerinden oluşuyordu. Daha sonra albüm biraz genişletildi ve içerdiği gök cismi sayısı 110 oldu.

Messier, büyük olasılıkla albümüne aldığı gök cisimlerinin iki yüz yılı aşkın süre sonra en çok gözlenen gök cisimleri olacağını, hatta bunların kendi adıyla anılacağını düşünmemişti. Messier 21 kuyruklu yıldız keşfetti. Bu, ona yaşadığı dönemde epeyce ün kazandırdı. Ancak, onun adının günümüzde bu kadar çok anılmasının nedeni hazırladığı bu albüm oldu.

Messier Albümü'ndeki gök cisimleri, günümüzde amatör gökbilimcilerin en çok gözledikleri, fotoğrafını çektikleri gök cisimlerini içeriyor. Albümdeki gök cisimleri, yıldız kümeleri, bulutsular ve gökadalardan oluşuyor. Gök cisimlerini tanıtan yazılarımızda, biz de bu gök cisimlerine geniş ver verdik. Bu aydan başlayarak, gökyüzünün bu en güzel ve bulunması kolay gök cisimlerini ele alacağız.

Messier, albümüne aldığı gök cisimleri ni sırasına göre değil, gökyüzündeki ko-

numuna ve gözlenme durumuna göre yayımlayacağız. Messier gök cisimlerinin büyük teleskoplarla çekilmiş çok güzel fotoğrafları bulunuyor. Ancak, burada olabildiğince amatör gökbilimcilerin çektiği görüntülere yer vereceğiz. Ayrıca, verdiğimiz bilgiler ağırlıklı bu gök cisimlerinin çıplak gözle, dürbünle ya da teleskopla nasıl gözleneceklerine ilişkin olacak. Bu ay, yerimiz kısıtlı olduğu için sadece bir Messier gök cismine, M1'e değineceğiz.

Messier Albümü'ndeki gök cisimleri en parlak derin gök cisimlerinden oluşmakla birlikte, yine de bu gök cisimlerinin çoğunu gözleyebilmek için karanlık bir gökyüzü gerekiyor. Bunun için, gözlem yeri olarak, kent merkezinden uzak, ışık kirliliğinden olabildiğince uzak bir gözlem yeri seçmelisiniz.

M1 Yengeç Bulutsusu

Sağ Açıklık: 05°34,5'

Dik açıklık: +22°01'

Uzaklık: 6.300 ışık yılı

Parlaklık: 8,4 kadir

M1, Yengeç Bulutsusu

Boğa Takımyıldızı'nda yer alan bu bulutsu, 4 Temmuz 1054 yılındaki bir süpernova patlamasının ürünü. Bu tarih biliniyor; çünkü Çinli gökbilimciler bir yıldızın aniden gündüz bile görülebilecek kadar parladığını kayıtlara geçmişler. Bu yıldız, 23 gün süresince gündüz gözlenmiş. Bulutsu, yengece benzediği için bu adı almış.

Günümüzde, bu bulutsunun saniyede 1800 km hızla genişlediğini biliyoruz. Bulutsu, süpernova olarak patlayan bir yıldızın yaklaşık 10 ışık yılı çaplı bir bölgeye yayılmış olan kalıntılarından oluşuyor. 1968 yılında, bulutsunun merkezinde, patlayan yıldızdan kalan ve güçlü bir radyo ışınımı kaynağı olan Yengeç Atarcası (Pulsarı) keşfedildi. Bu, saniyede yaklaşık 30 kez dönen bir nötron yıldızıydı.

M1, orta güçte bir arazi dürbünüyle (7x50) bile silik bir ışık kümesi olarak gözlenebilir. M1'e ulaşmak için, Aldebaran iyi bir başlangıç noktası. Bundan sonraki adım da çok basit. Bulutsu, boğanın boynuzlarını oluşturan yıldızlardan biri olan Zeta (ζ) yıldızının yaklaşık 1,5° kuzeybatısında yer alıyor.

Boğa Takımyıldızı

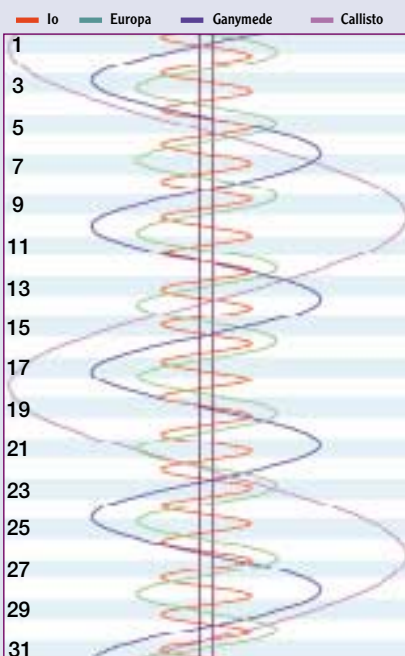
Gezegenler

Merkür'ün, Ocak akşamlarının ilk gezegeni olduğunu söyleyebiliriz; çünkü, Güneş battıktan kısa bir süre sonrasında kadar gözlenebiliyor. Merkür'ü gözlemek için, akşam alacakaranlıkta, batı-güneybatı ufku üzerine bakmalısınız. Gezegen, ayın 12'sinde en büyük uzanımında olacak. Bu sırada, Güneş'le olan görünür uzaklığı 19° olacak. Ayın ortasından sonra hızla alçalmaya başlayacak olan Merkür, ayın 20'sinden sonra ufukta iyice alçak ve gözlerden kaybolacak.

Merkür, Ocak ayında gözlenebildiği süre boyunca oldukça parlak durumda. Ayın ortalarına doğru gezegenin parlaklığı -0.8 kadire kadar artacak. Merkür, hiçbir zaman ufuktan fazla yükselmediği için, gözlem yeri olarak ufkun olabildiğince açık olduğu bir yer seçmelisiniz.

Uzunca bir süredir gökyüzündeki konumunu koruyan **Mars**, önümüzdeki birkaç ayda da bu durumu koruyacak. Gezegen,

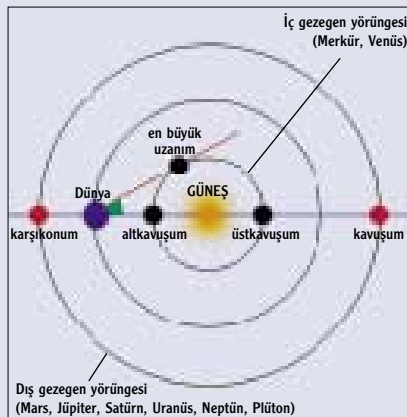
Ocak ayında Jüpiter'in dört büyük uydusunun gezegene göre konumları.

1 Ocak saat 22:00; 15 Ocak saat 21:00;
31 Ocak 20:00'de gökyüzünün genel görünüşü

Güneş battığında güneybatı ufku üzerinde yer alıyor ve saat 22:00 civarına değin gözlenebiliyor. Ayın başında Başak Takımyıldızı'nda yer alan gezegen, ilerleyen günlerde Terazi Takımyıldızı'na geçecek.

Satürn, Güneş battığında doğu ufkundan çoktan yükselmiş oluyor. Gezegeni görmek için, Boğa Takımyıldızı'na bakmalısınız. Her ikisi de sarı-turuncu görünen Boğa'nın en parlak yıldızı Aldebaran ve Satürn güzel bir ikili oluşturuyorlar. Satürn, turuncu dev Aldebaran'dan biraz daha parlak ve sanki boğanın öteki gözünü oluşturuyor.

Jüpiter, Satürn'ü 2 saatlik bir arayla izliyor. Gezegen, Güneş battığında doğu ufkundan yeni yükselmiş oluyor. Gezegen, ay boyunca İkizler Takımyıldızı'nda, ikizlerin ayaklarına yakın bir konumda bulunuyor. Jüpiter, gökyüzündeki tüm yıldızlardan ve gezegenlerden parlak olduğu için gökyüzünde bulunması çok kolay. Bu sıralar, gezegen teleskoplu gözlemler için çok uygun durumda. Gezegenin görünür büyüklüğü önemli ölçüde arttığından atmosferinin ayrıntılarını incelemek için bu iyi bir fırsat. Bir dürbünle bile Jüpiter'in atmosfer olaylarını kısmen görebilirsiniz. Ancak, teleskoplu gözlemler için gezegenin gökyüzünde yükselmesini beklemek gerekir. Çünkü, gezegen ufuktan yeterince yükselmeden, görüş atmosfer koşullarından olumsuz etkilenecektir.

Venüs, 14 Ocak'ta üstkavuşumdan geçeceği için ay süresince Güneş'e çok yakın görünür konumda olacak ve gözlerden uzak kalacak.

Ayın Gök Olayları

- 1 Ocak: Jüpiter karşıkonumda.
- 2 Ocak: Ay enberide (Dünya'ya en yakın konumda), Dünya günberide (Güneş'e en yakın konumda, 147 milyon km).
- 3 Ocak: Quadrantid göktaşı yağmuru.
- 12 Ocak: Merkür 19° ile en büyük doğu uzanımında.
- 14 Ocak: Venüs üstkavuşumda.
- 18 Ocak: Ay enötede (Dünya'ya en uzak konumda).
- 24 Ocak: Satürn ve Ay çok yakın görünümde.
- 26 Ocak: Jüpiter ve Ay çok yakın görünümde.
- 27 Ocak: Merkür altkavuşumda.
- 30 Ocak: Ay enberide.
- Ay, 6 Ocak'ta sondördün, 13 Ocak'ta yeniay, 21 Ocak'ta ilkdördün, 28 Ocak'ta dolunay evrelerinden geçecek.